

Přednáška č. 4

NÁHODNÉ VEKTORY A REGRESNÍ ANALÝZA

11. 3. 2021

P. Pecherková

NÁHODNÝ VEKTOR

Náhodný vektor je spojení dvou (nebo více) náhodných veličin.

- V našem kurzu budeme uvažovat pouze dvě náhodné veličiny (ilustrační příklad)
- Náhodné veličiny mohou/nemusí mít mezi sebou vztah = závislost / nezávislost

Nezávislost

- Výhodné zejména, pokud chceme mít zajištěno, že naměřená data se neovlivňují navzájem

Závislost

- Lze hledat míru závislosti = korelace
- Lze zjistit vztah (předpis), jaký je mezi proměnnými = regresní analýza

$$f(x, y) = f(x|y)f(y)$$

$$f(x, y) = f(y|x)f(x)$$

$$f(x|y) = \frac{f(x, y)}{f(y)} \quad f(y|x) = \frac{f(x, y)}{f(x)}$$

$$f(y) = \frac{f(x, y)}{f(x|y)} \quad f(x) = \frac{f(x, y)}{f(y|x)}$$

Sledujeme chování lidí na přechodu – zda lidé v různé věkové kategorii (děti, dospělí, senioři) přecházejí na červenou či na zelenou.

Sdružené rozdělení:

- Informace o současném chování veličiny x a y
- S jakou pravděpodobností přechází dítě na červenou/zelenou, dospělý na červenou/zelenou...

Podmíněné rozdělení:

- chování veličiny x za podmínky, že známe jaké bylo chování veličiny y .
  - S jakou pravděpodobností přejde dítě/dospělý/senior, když na semaforu svítí červená
- chování veličiny y za podmínky, že známe jaké bylo chování veličiny x .
  - S jakou pravděpodobností bude svítit červená/zelená, když přechází senior

Marginální rozdělení:

- poskytuje informaci o veličině y bez vlivu veličiny x
  - s jakou pravděpodobností je člověk dítě/dospělý, senior
- poskytuje informaci o veličině x bez vlivu veličiny y
  - S jakou pravděpodobností svítí na semaforu červená/zelená.

Sledujeme chování lidí na přechodu – zda lidé v různé věkové kategorii (děti, dospělí, senioři) přecházejí na červenou či na zelenou.

$f(x, y)$				$f(x)$
zelená	0,10	0,30	0,20	0,6
červená	0,05	0,25	0,10	0,4
$f(y)$	0,15	0,55	0,3	

Víme, co svítilo na semaforu:

$f(x y)$			
zelená	$\frac{1}{6}$	$\frac{3}{6}$	$\frac{2}{6}$
červená	$\frac{1}{8}$	$\frac{5}{8}$	$\frac{2}{8}$

Víme, kdo přechází:

$f(y x)$			
zelená	$\frac{2}{3}$	$\frac{6}{11}$	$\frac{2}{3}$
červená	$\frac{1}{3}$	$\frac{5}{11}$	$\frac{1}{3}$

Sledujeme závislost rychlosti vozidla nad povolenou rychlost x na množství alkoholu v krvi řidiče y .

$$f_{XY}(x, y) = \frac{1}{16}xy \quad \text{pro } x \in (0; 40), y \in (0; 0,2)$$

Pravděpodobnost pod celou plochou musí být = 1

$$\int_0^{40} \int_0^{0,2} \frac{1}{16}xy \, dy \, dx = \int_0^{40} \frac{1}{16}x \left[\frac{y^2}{2} \right]_0^{0,2} = \int_0^{40} \frac{1}{800}x \, dx = 1$$

Marginální hp

$$f(x) = \int_0^{0,2} \frac{1}{16}xy \, dy = \left[\frac{1}{16}x \frac{y^2}{2} \right]_0^{0,2} = \frac{1}{800}x$$

$$f(y) = \int_0^{40} \frac{1}{16}xy \, dx = \left[\frac{1}{16} \frac{x^2}{2} y \right]_0^{40} = 50y$$

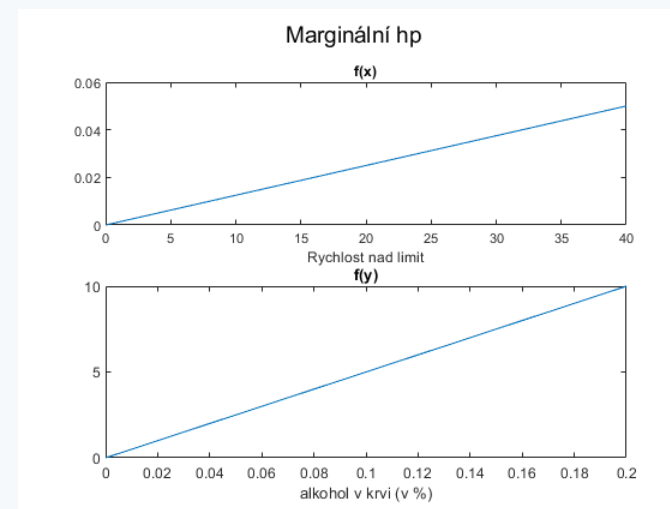
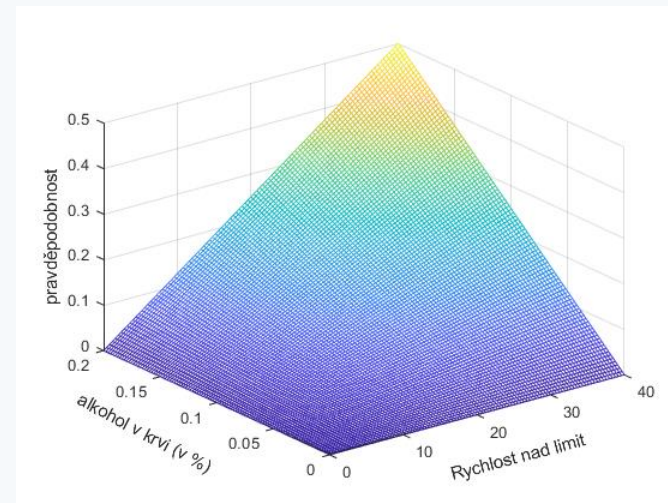
Podmíněná hp

$$f(x|y) = \frac{f(x, y)}{f(y)} = \frac{\frac{1}{16}xy}{50y} = \frac{1}{800}x$$

$$f(y|x) = \frac{f(x, y)}{f(x)} = \frac{\frac{1}{16}xy}{\frac{1}{800}x} = 50y$$

Jsou x a y nezávislé?

$$f(x)f(y) = \frac{1}{800}x \cdot 50y = \frac{1}{16}xy = f(x, y)$$

KOVARIANCE

- Charakteristika dvou náhodných veličin x a y , která vypovídá o jejich vazbě / závislosti
  - Lze určit závislost veličin
  - Nelze určit míru závislosti veličin

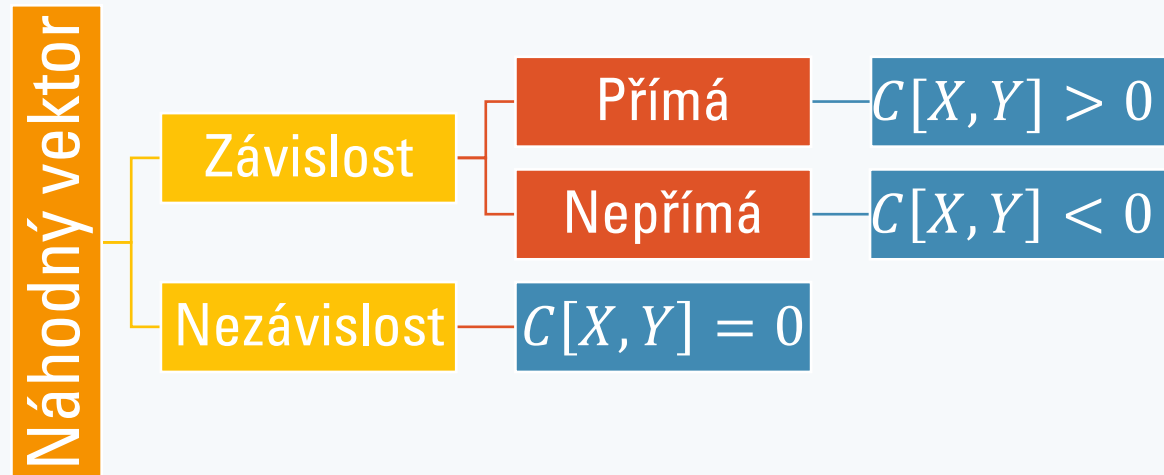
Kovarianční koeficient

$$C[X, Y] = \sum_i \sum_j (x_i - E[X])(y_j - E[Y])f(x_i, y_j)$$

$$C[X, Y] = \int_{-\infty}^{\infty} \int_{-\infty}^{\infty} (x - E[X])(y - E[Y])f(x, y) dx dy$$

Kovarianční matice

$$\text{cov}[X, Y] = \begin{bmatrix} D[X] & C[X, Y] \\ C[X, Y] & D[Y] \end{bmatrix}$$

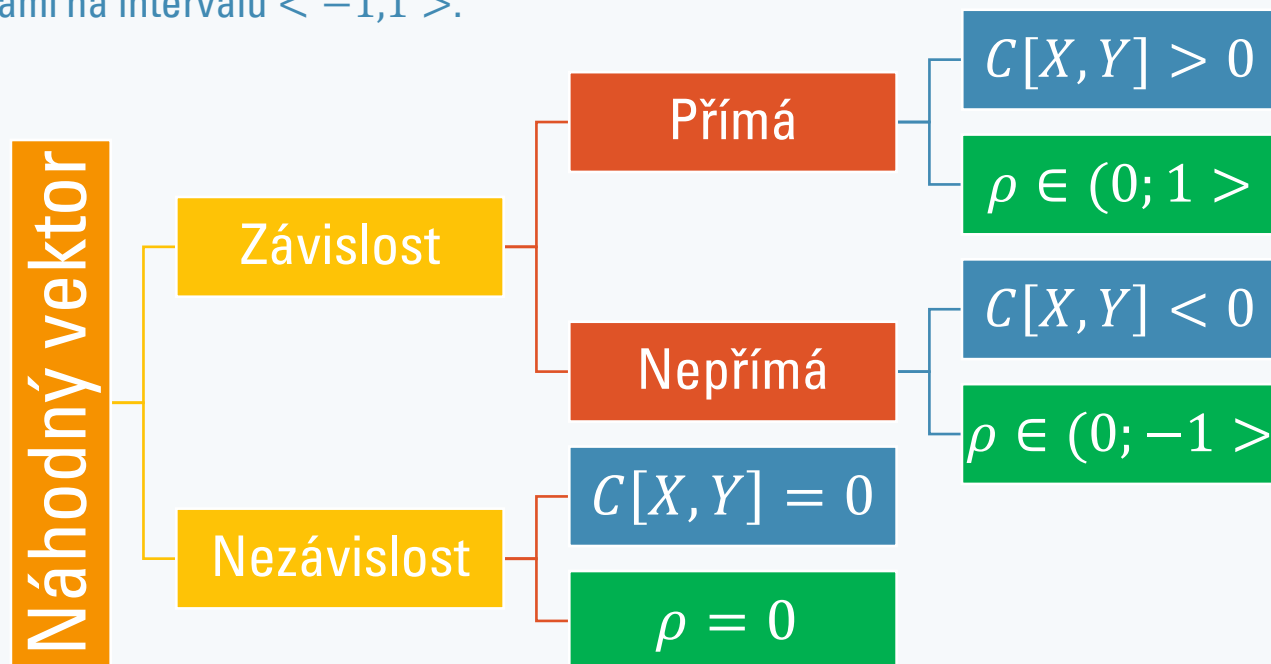

KORELACE

Korelace vyjadřuje **míru** závislosti mezi veličinami na intervalu $\langle -1, 1 \rangle$.

Korelační koeficient:

- $\rho^2 = 1$ absolutní korelace
- $\rho^2 \in \langle 0,8; 1 \rangle$ velmi silná korelace
- $\rho^2 \in \langle 0,6; 0,8 \rangle$ silná korelace
- $\rho^2 \in \langle 0,4; 0,6 \rangle$ střední korelace
- $\rho^2 \in \langle 0,2; 0,4 \rangle$ slabá korelace
- $\rho^2 \in \langle 0; 0,2 \rangle$ velmi slabá korelace
- $\rho^2 = 0$ žádná korelace

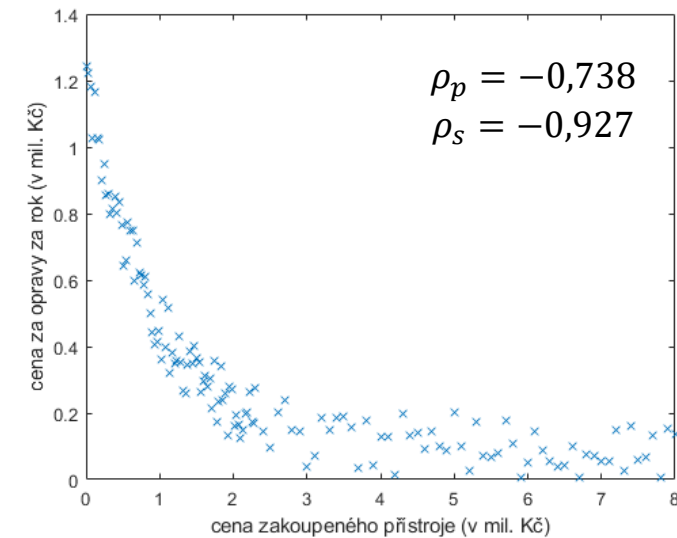
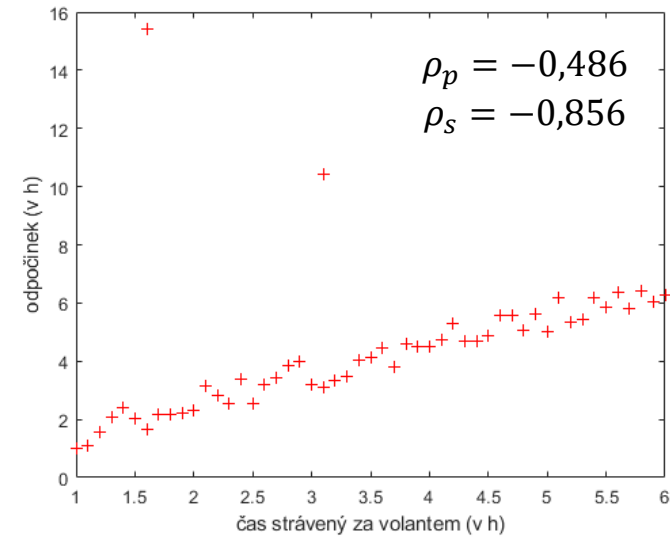
- Výpočet korelačního koeficientu:

- Pearsonův korelační koeficient

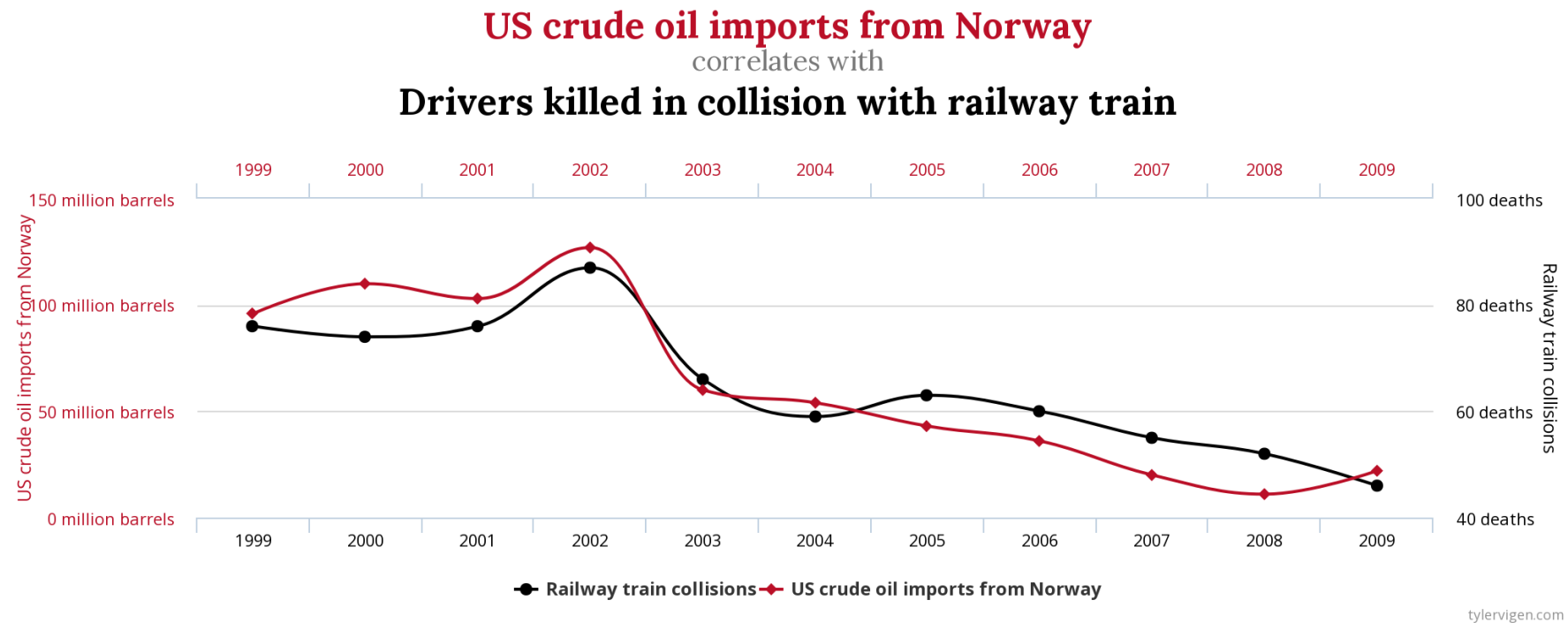
- $\rho_p = \frac{c[X,Y]}{\sigma_x \sigma_y}$
    - platí pouze pro lineární závislost
    - pracuje se skutečnou hodnotou

- Spearmanův korelační koeficient

- $\rho_s = 1 - \frac{6 \sum d_i^2}{n(n^2-1)}$
      - kde d_i je rozdíl mezi dvěma pořadími stejného pozorování
    - platí pro lineární i nelineární závislost
    - nepracuje s hodnotami, ale s pořadím

KAUZALITA

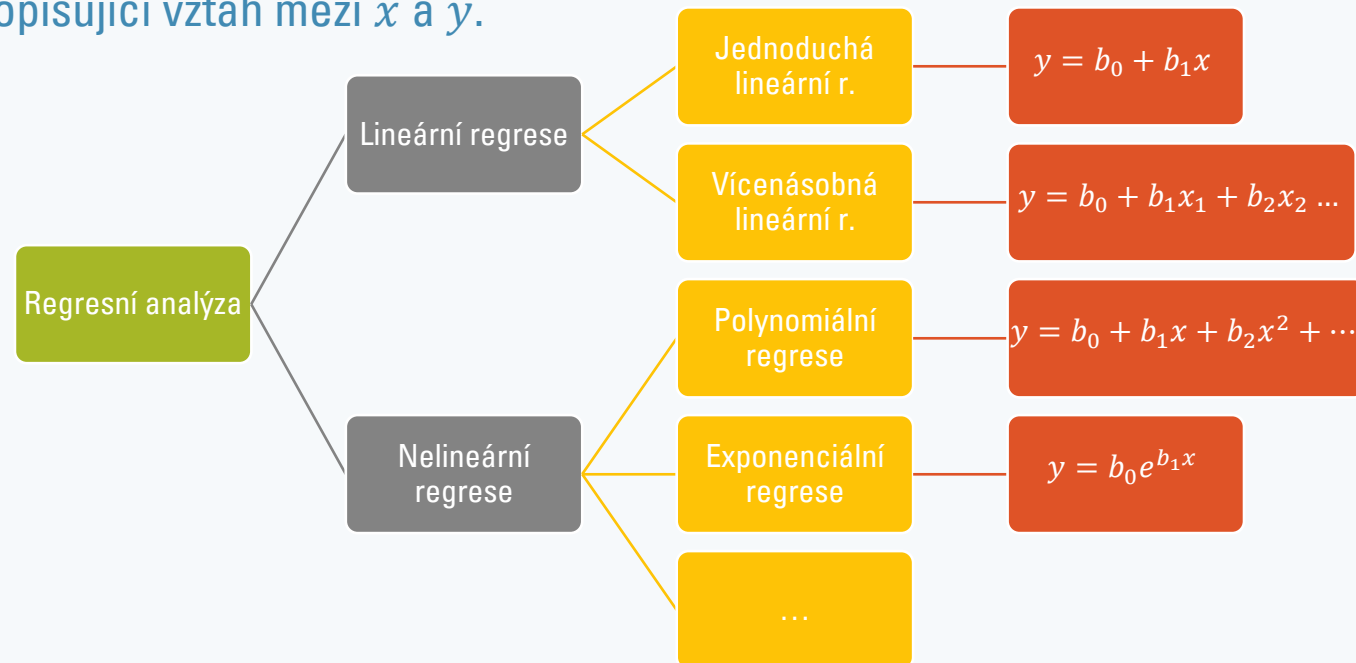

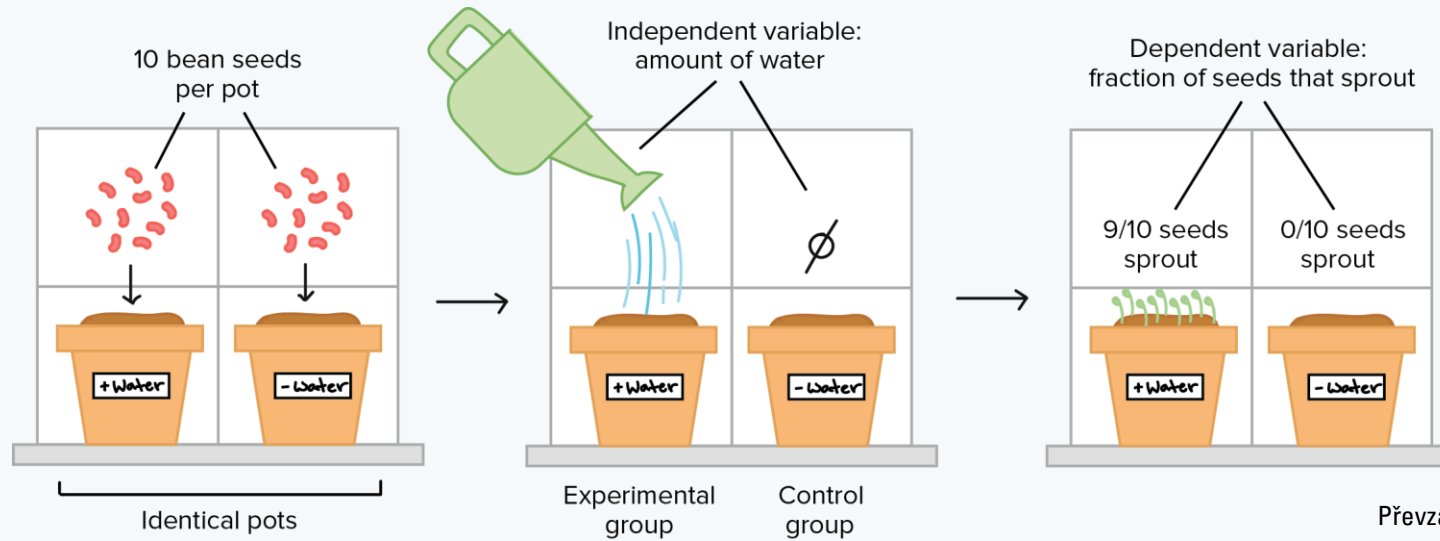
Korelace $\neq$ kauzalita

REGRESNÍ ANALÝZA

- Pokud máme data korelovaná **alespoň na úrovni střední korelace**, můžeme vytvořit tzv. regresní model, tedy vytvořit „rovnici“ popisující vztah mezi x a y .

Cílem je proložit naměřené body přímkou/křivkou danou předpisem tak, aby co nejlépe vystihovala trend dat.

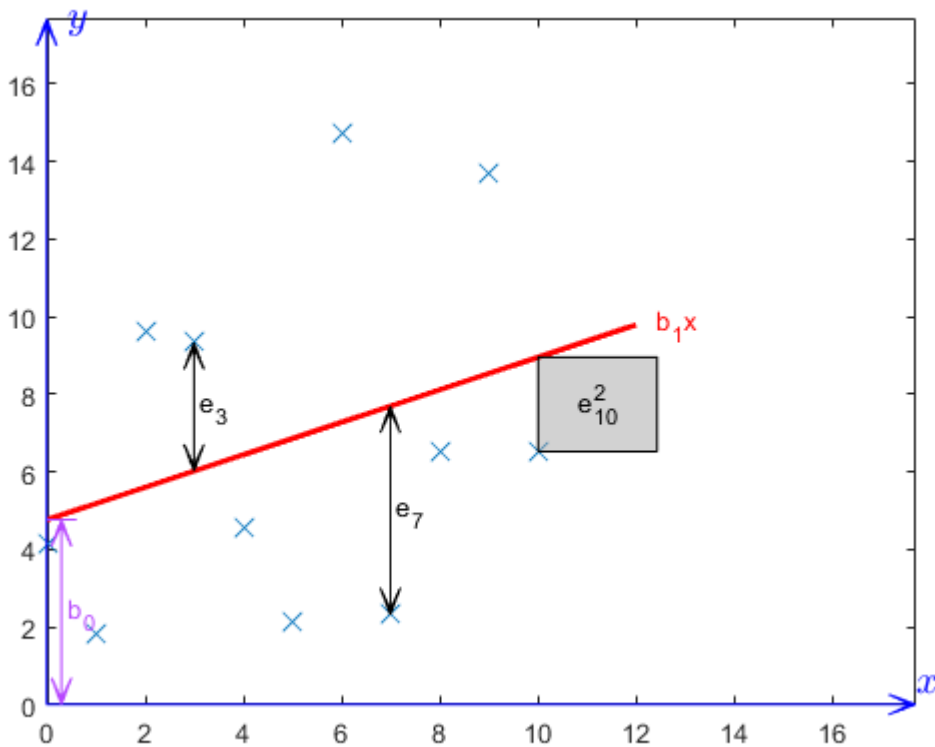

x = nezávisle proměnná (independent variable)

y = závisle proměnná (dependent variable)

Jak se určí, že zvolená přímka/ křivka je lepší než jiná? ... minimalizujeme součet reziduí, tedy:

$$\min \sum_i e_i^2$$

• Jak najít tuto křivku?

• Metoda nejmenších čtverců

$$\hat{b}_1 = \frac{\sum_{i=1}^N (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{\sum_{i=1}^N (x_i - \bar{x})^2}$$

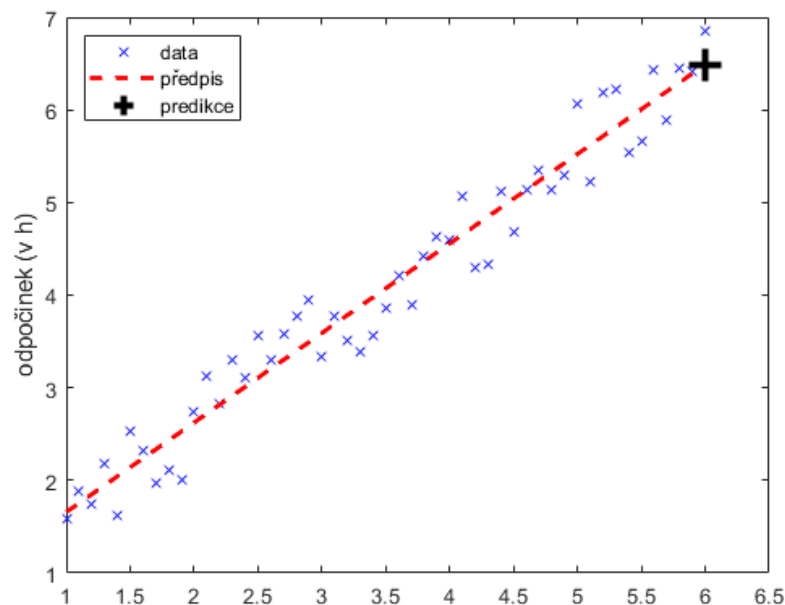
$$\hat{b}_0 = \bar{y} - \hat{b}_1 \bar{x}$$

• Metoda nejmenších čtverců v maticovém tvaru

$$\begin{bmatrix} y_1 \\ y_2 \\ \vdots \\ y_N \end{bmatrix}_Y = \begin{bmatrix} 1 & x_1 \\ 1 & x_2 \\ \vdots & \vdots \\ 1 & x_n \end{bmatrix}_X \begin{bmatrix} b_0 \\ b_1 \end{bmatrix}_b + \begin{bmatrix} e_1 \\ e_2 \\ \vdots \\ e_N \end{bmatrix}_E$$

$$\begin{bmatrix} b_0 \\ b_1 \end{bmatrix}_b = (X'X)^{-1}X'Y$$

Lineární regrese

- LR je metoda proložení naměřených hodnot přímkou

- Předpis:

$$y = b_0 + b_1x$$

- Mohou nastat 2 situace:

1. Hledáme regresní koeficienty – b_0 a b_1 (známe x a y)

- Použijeme metodu nejmenších čtverců

2. Hledáme očekávaný výstup (predikci) - y (známe b_0 , b_1 a x)

- Příklad:

1. Hledáme předpis (vztah), kterým bychom popsali vliv doby strávené za volantem a dobou následného odpočinku
2. Známe předpis (vztah) pro vliv ceny benzínu a počet ujetých km a chceme zjistit, kolik bude odpočívat řidič, při 6 h jízdě

Vícenásobná lineární regrese

```
Linear regression model:  
FINAL ~ 1 + EXAM1 + EXAM2 + EXAM3
```

Estimated Coefficients:	Estimate	SE
(Intercept)	-4.3361	3.7642
EXAM1	0.35594	0.12139
EXAM2	0.54252	0.10085
EXAM3	1.1674	0.10301

- LR, kde je závisle proměnná y ovlivněna větším počtem nezávislých veličin x , které jsou **vzájemně nezávislé**.

- Předpis:

$$y = b_0 + b_1x_1 + b_2x_2 + \dots + b_nx_n$$

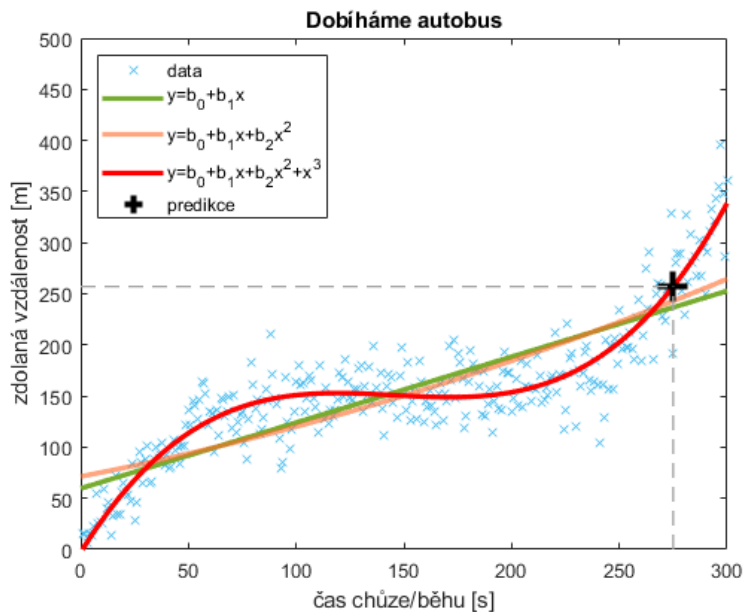
- Mohou nastat 2 situace:

1. Hledáme regresní koeficienty – $b = [b_0, b_1, \dots, b_n]$ (známe x a y)
  - Použijeme metodu nejmenších čtverců v maticovém tvaru
2. Hledáme očekávaný výstup (predikci) - y (známe b a x)

- Příklad:

1. Hledáme předpis (vztah), kterým popíšeme předpokládaný výsledek závěrečného testu (0-200b) na základě výsledků 3 předchozích testů (0-100b)
2. Kolik bodů asi získáme z posledního testu, když jsme z předchozích získali
  - a) $50 - 70 - 90$ b $\rightarrow 156,5$ b
  - b) $90 - 70 - 50$ b $\rightarrow 124,0$ b

Polynomiální regrese

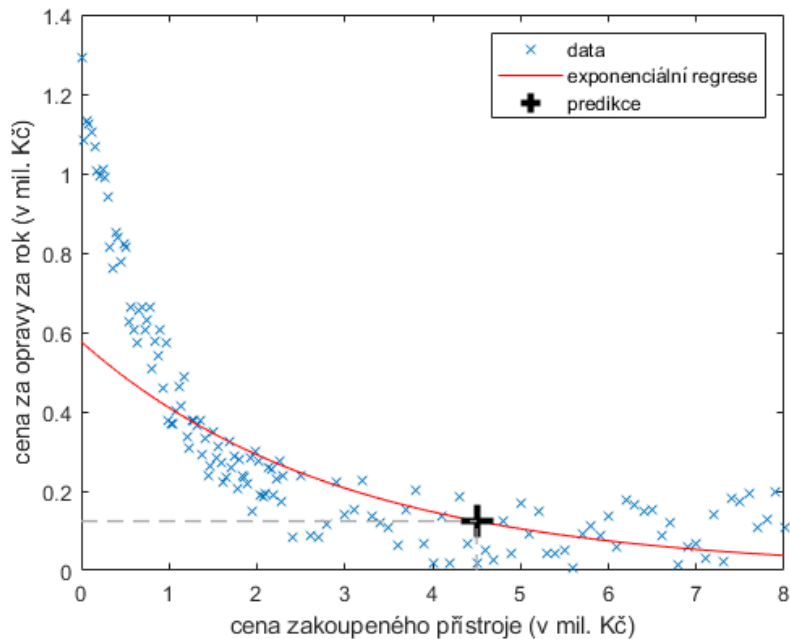
- Polynomiální regrese je regrese, která body prokládá křivkou určitého stupně
  - Čím vyšší stupeň (mocnina), tím složitější křivka – tím víc „zlomů“
- Předpis

$$y = b_0 + b_1x + b_2x^2 + \dots + b_nx^n$$

- Mohou nastat 2 situace:
  - Hledáme regresní koeficienty – $b = [b_0, b_1, \dots, b_n]$ (známe x a y)
    - Použijeme metodu nejmenších čtverců v maticovém tvaru
  - Hledáme očekávaný výstup (predikci) - y (známe b a x)

- Příklad:
  - Hledáme předpis (vztah), kterým popíšeme náš běh na autobus, který je vzdálen 350 m
  - Známe předpis (vztah) pro běh a chceme vědět, zda stihneme za 275s doběhnout autobus, který je vzdálen 300 m

Exponenciální regrese

- Exponenciální regrese patří k nelineárním metodám, ale lze linearizovat logaritmováním.

- Předpis:

$$y = b_0 e^{b_1 x}$$

- Předpis po zlogaritmování

$$\underbrace{\ln(y)}_Y = \underbrace{\ln(b_0)}_{B_0} + b_1 x$$

- Mohou nastat 2 situace:

1. Hledáme regresní koeficienty – B_0 a b_1 (známe x a Y)

- Použijeme metodu nejmenších čtverců

2. Hledáme očekávaný výstup (predikci) - Y (známe B_0 , b_1 a x). Po zjištění Y se skutečné y opět dopočte použitím exponenciální funkce

- Příklad:

1. Hledáme předpis (vztah), kterým popíšeme vliv ceny zakoupeného přístroje na cenu pozdějších oprav
2. Známe předpis (vztah) cen za zakoupení i oprav a chceme vědět, kolik budeme platit za opravy, pokud investujeme 4,5 mil. do nákupu.